

Omvärlds-
analys för
högskolan

Arbetsrapport nr 2

[www.hsv.se/verksamhet/
utredningar/
omvarldsrapporter.html](http://www.hsv.se/verksamhet/utredningar/omvarldsrapporter.html)

Internationella trender på högskoleområdet

*Av Torsten Kålvemark, Stefan Löfkvist
och Marit Waerness (red.)*

Internationella trender på högskoleområdet

*Av Torsten Källemark, Stefan Löfkvist
och Marit Waerness (red.)*

Omvärlds-
analys för
högskolan

Arbetsrapport nr 2

[www.hsv.se/verksamhet/
utredningar/
omvarldsrapporter.html](http://www.hsv.se/verksamhet/utredningar/omvarldsrapporter.html)

Högskoleverket 1999

Internationella trender på högskoleområdet

Producerad av Högskoleverket, mars 1999

Omvärldsanalys för högskolan, Arbetsrapport nr 2

ISBN 91-88874-22 2

Innehåll: Torsten Kälvemark, Stefan Löfkvist och Marit Waerness (red.)

Form: Informationsavdelningen, Högskoleverket

Tryck: Högskoleverket, Stockholm, mars 1999

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Internationaliseringen av högskolepolitiken	5
En global utbildningsmarknad	5
Nya finansieringslösningar i en växande sektor	6
Harmonisering i Europa	6
Inledning: om rapporten	8
Internationalisering av högskolepolitiken	9
World Declaration on Higher Education	9
Rekrytering och internationella allianser	10
En global utbildningsmarknad	12
Konkurrens och strategier	12
Statliga universitet får konkurrens	13
”Franchising”	14
Ökad världshandel i högre utbildning	15
Nya finansieringslösningar i en växande sektor	16
Världsbanken som pådrivare	17
Den offentliga sektorns roll	17
Exempel från olika regioner och länder	18
Harmonisering i Europa	29
Sorbonnedeklarationen	29
Fortsatt utveckling i några EU-länder	31
Akademisering respektive professionalisering av högskoleutbildningarna	32
Källor	35
Rapporten baseras på en rad olika källor.	35

Sammanfattning

Internationaliseringen av högskolepolitiken

Internationaliseringen av högskolepolitiken hänger samman med en mer generell globalisering av ekonomi och arbetsmarknad och en ökad internationell rörlighet. Samverkan, ömsesidigt utbyte (och dessutom konkurrens) på olika samhällsområden har bidragit till att nationella utbildningssystem inte längre kan vara opåverkade av vad som händer i omvärlden. Utbildningsberoendet har växt både på ett nationellt och ett internationellt plan. Kraven på något slags gemensam standard för t.ex. akademiska kvalifikationer får därmed också en ökad betydelse.

Den högre utbildningens snabba expansion och forskningens utveckling har samtidigt bidragit till att ytterligare accentuera de ojämlika förutsättningarna mellan olika länder. Detta är i sig ett globalt politiskt problem som inte minst olika internationella samarbetsorgan i ökande grad har tagit sig an. Internationellt utvecklingsstöd sker numera allt oftare genom samverkan och kunskapsöverföring på utbildnings- och forskningsområdet.

Det ökande kravet på högre utbildning och bristen på utbildningskapacitet har samtidigt gjort att det skapats en global utbildningsmarknad där regeringar och politiska instanser ofta spelar en viktig roll för att främja det egna landets ekonomiska intressen. Frågan om export eller import av utbildning har i viss utsträckning blivit en utrikes- och handelspolitisk fråga.

En global utbildningsmarknad

En global utbildningsmarknad har därigenom snabbt vuxit upp och den omsätter idag många miljarder. År 1985 läste 20 000 studenter från Öst- och Syd-Ostasien vid amerikanska universitet. Tio år senare var siffran nästan 260 000 – att jämföras med 50 000 vid universitet inom EU, av vilka 90 procent återfanns i Tyskland, Storbritannien och Frankrike. För ett land som Australien har högre utbildning blivit ett av de viktigaste inslagen i den internationella handelsbalansen.

Denna nya marknad skapar nätverk och kontakter av stor framtida betydelse. Dessa bidrar också i hög grad till värdlänternas kunskapsproduktion. De asiatiska doktoranderna i teknik och naturvetenskap vid amerikanska universitet och högskolor uppgick 1997 till cirka 7 000 och de utgjorde därmed en stor andel av samtliga forskarstuderande i USA. Många av dem stannar kvar vid sina universitet och har därmed blivit en mycket betydelsefull intellektuell resurs för den amerikanska forskningen.

Med en global utbildningsmarknad har också de enskilda statliga universiteten fått allt större konkurrens från utländska och privata universitet. Många

universitet, statliga och privata, i framför allt Australien, Kanada, Storbritannien och USA erbjuder distansutbildning och startar filialer utomlands. Det är i många fall en mycket lönsam verksamhet. Handel med examensrätter blir också allt vanligare. Även Sverige har f.ö. påverkats av denna utveckling.

Många förutspår att handeln med högre utbildning över gränserna kommer att öka i hela världen, men kanske framför allt i Asien. Enligt vissa beräkningar kommer 45 miljoner asiater att söka sig till högre utbildning år 2010 jämfört med 17 miljoner år 1990. Brist på lokal utbildning gör att fler asiater kommer att söka sig utomlands eller studera vid inhemska lärosäten som ger utländska universitetsprogram eller är utländska universitetsfilialer.

Nya finansieringslösningar i en växande sektor

En tydligt urskiljbar och aktuell förändring när man ser på olika länders universitets- och högskolesystem är det sätt på vilket verksamheten finansieras. Från det generella mönstret att vara en kollektiv, nationell och offentlig angelägenhet är den högre utbildningen idag i många länder präglad av blandfinansiering. De studerande själva och olika privata, kommersiella, internationella och globala aktörer är viktiga medverkande finansörer.

I den internationella debatten talas det ofta om den ökade marknadsorienteringen av den högre utbildningen. Den har ofta drivits fram av ekonomisk nödvändighet, men i en del fall också av ideologiska motiv. En pådrivande kraft för denna utveckling i vissa länder har Världsbanken varit.

Frågan om avgifter för grundläggande högskoleutbildning står på dagordningen i många länder och har blivit en kontroversiell politisk fråga. I rapporten ges exempel på den aktuella debatten i denna fråga från en rad länder på olika kontinenter.

Harmonisering i Europa

Är Europa på väg mot ett gemensamt system för den högre utbildningen? Frågan är relevant om man fäster uppmärksamheten på vissa utbildningspolitiska tendenser i Europasamarbetet. Ledande utbildningspolitiker har t.o.m. talat om att det bör ske en harmonisering av utbildningarna utifrån ett ideal om jämförbarhet och *transparency*.

I maj 1998, vid Sorbonnes 800-årsjubileum, lade utbildningsministrarna i Frankrike, Italien, Storbritannien och Tyskland fram en deklaration om harmonisering av den högre utbildningen inom EU. Denna deklaration har sedan blivit ett betydelsefullt grunddokument för diskussioner i flera europeiska länder om utbildningens framtida struktur.

Ett mer långsiktig led i en europeisk harmonisering kan sägas vara det som sker i många europeiska länder i fråga om en akademisk "uppgradering" av tidigare gymnasiala och postgymnasiala yrkesinriktade utbildningar som lyfts in i och blir en del av högskolesystemet. Samtidigt sker i flera länder en refor-

mering av de långa, traditionella universitetsutbildningarna för att gradvis ersättas av kortare, mer yrkesinriktade utbildningar på universitetsnivå. Detta kan beskrivas som en professionalisering av universitetsutbildningen.

Förändringarna kan verka gå i var sin riktning i förhållande till hur utbildningarna traditionellt har sett ut och uppfattats. Men ser man förändringarna som en del av samma trend utgör de ytterligare ett exempel på en utveckling mot större enhetlighet i de europeiska ländernas struktur för högre utbildning.

Inledning: om rapporten

Högskolan är till sin natur internationell. Därför är kunskap om det som händer i andra länders högskolesystem av stort intresse. Det är en kunskap som kan vinnas både genom samarbete med aktörer i andra länder och genom systematisk bevakning av den internationella utvecklingen.

Högskoleverket arbetar på båda dessa sätt. Den arbetsrapport som vi nu presenterar bygger på den kunskap om andra länders utbildningssystem som finns inom verket. En del av grundmaterialet kommer från följande handläggare på verkets internationella avdelning: Karin Bergendorff Dahl, Ann Besmanoff, Margareta Blondell, Marianne Hildebrand, Nina Kowalewska, Tuula Kuosmanen, Kerstin Lindgren, Stefan Löfkvist och Eva Ragnarsson.

Rapporten har sedan utvidgats och strukturerats av en redaktionsgrupp bestående av Torsten Kälvemark, Stefan Löfkvist och Marit Waerness. Syftet är att ge en bredare krets inom den svenska högskolesektorn en aktuell överblick av några viktiga utvecklingslinjer i den internationella debatten om den högre utbildningen.

Det finns många tendenser i den komplexa värld som högskolesystemen utgör. Vi har dock valt att i denna första arbetsrapport begränsa oss till fyra huvudrubriker som speglar några tydliga, och ur svensk synpunkt särskilt intressanta, utvecklingslinjer:

- Internationalisering av högskolepolitiken
- En global utbildningsmarknad
- Nya finansieringslösningar i en växande sektor
- Harmonisering i Europa

Från Högskoleverkets sida räknar vi med att senare kunna utvidga beskrivningen och analysen av några av de aktuella huvudlinjerna inom ramen för några andra större projekt inom verket.

Internationalisering av högskolepolitiken

I oktober 1998 arrangerade Unesco en "World Conference on Higher Education". Den var den första i sitt slag och den samlade drygt fyra tusen deltagare från 183 medlemsländer. 115 ministrar för utbildning eller högre utbildning ledde de nationella delegationerna och presenterade sin nationella utbildningspolitik. Ett brett spektrum av politiska lösningar redovisades och det samlade intrycket blev att politik för högre utbildning nu framstår som en viktig fråga att diskutera också i ett globalt sammanhang.

Internationaliseringen av högskolepolitiken hänger samman med en mer generell globalisering av ekonomi och arbetsmarknad och en ökad internationell rörlighet. Samverkan, ömsesidigt utbyte (och dessutom konkurrens) på olika samhällsområden har bidragit till att nationella utbildningssystem inte längre kan vara opåverkade av vad som händer i omvärlden. Utbildningsberoendet har växt både på ett nationellt och ett internationellt plan. Kraven på något slags gemensam standard för t.ex. akademiska kvalifikationer får därmed också en ökad betydelse.

Den högre utbildningens snabba expansion och forskningens utveckling har samtidigt bidragit till att ytterligare accentuera de ojämlika förutsättningarna mellan olika länder. Detta är i sig ett globalt politiskt problem som inte minst olika internationella samarbetsorgan i ökande grad har tagit sig an.

World Declaration on Higher Education

I Unesco-konferensens slutdokument – "World Declaration on Higher Education" – uttrycks de senaste decenniernas utveckling på bl.a. följande sätt:

The second half of this century will go down in the history of higher education as the period of its most spectacular expansion: an over sixfold increase in student enrolments worldwide, from 13 million in 1960 to 82 million in 1995. But it is also the period which has seen the gap between industrially developed, the developing countries and in particular the least developed countries with regard to access and resources for higher learning and research, already enormous, becoming even wider. It has also been a period of increased socio-economic stratification and greater difference in educational opportunity within countries, including in some of the most developed and wealthiest nations.

Without adequate higher education and research institutions providing a critical mass of skilled and educated people, no country can ensure genuine endogenous and sustainable development and, in particular, developing countries and least developed countries cannot reduce the gap separating them from the industrially developed ones. Sharing knowledge, international co-operation and new technologies can offer new opportunities to reduce this gap.

Det som Unesco-konferensens slutdokument pekar på återspeglas också i många länders politik när det gäller utvecklingssamarbetet. Det har skett en förskjutning från tidigare decenniernas industri- och jordbruksprojekt till en satsning på åtgärder för ett nationellt kapacitetsbyggande, där den högre utbildningen spelar en viktig roll. Internationellt utvecklingsstöd sker numera allt oftare genom samverkan och kunskapsöverföring på utbildnings- och forskningsområdet.

Samma utvecklingstrend finns också i samarbetet mellan Västeuropa och de forna kommuniststaterna i Östeuropa. Projekt som stöder en förändring och förnyelse av högskolesektorn har blivit viktiga delar av bl.a. EU:s Phare- och Tacis-program. När unionen skall utvidgas går man före genom att integrera en bred krets av ansökarländer i olika utbildningsprogram. Strävanden till förnyelse i de aktuella länderna innebär samtidigt ofta en anpassning till breda internationella trender när det gäller t.ex. examensstruktur och utbildningsmetodik. Högskolesystemets struktur har kommit att spela en roll som markör när det gäller att visa vilken kulturkrets det egna landet egentligen tillhör.

På det globala planet har tunga ekonomiska aktörer också engagerat sig i utbildningens och forskningens förnyelse. Världsbanken och olika regionala utvecklingsbanker spelar t.ex. en viktig roll för finansieringen av olika projekt inom området. Från bankernas sida har man av naturliga skäl ofta intresserat sig för den högre utbildningens finansiering och i viss utsträckning drivit en linje som förordar ett större inslag av privat kapital i högskolesystemen. Det är en politik som är kontroversiell men som samtidigt speglar den brännande frågan om högskolans resurser, en fråga som diskuteras mer utförligt senare i denna rapport.

Det ökande kravet på högre utbildning och bristen på utbildningskapacitet har samtidigt gjort att det skapats en global utbildningsmarknad där regeringar och politiska instanser ofta spelar en viktig roll för att främja det egna landets ekonomiska intressen. Frågan om export eller import av utbildning har i viss utsträckning blivit en utrikes- och handelspolitisk fråga. Denna tydliga utveckling mot en internationell utbildningsmarknad diskuteras i nästa avsnitt av rapporten.

Rekrytering och internationella allianser

Rekrytering av unga människor från strategiskt viktiga utvecklingsländer till högre utbildning i något av stormaktsblocken var som bekant ett viktigt led i det kalla kriget. I den nya världsordning som gäller efter Sovjetunionens sammanbrott är den aspekten inte längre så central. Men fortfarande spelar utbildningen en roll för skapande av viktiga framtida allianser. Det är något som

bl.a. speglas i ett citat ur den ledande amerikanska högskoletidskriften *The Chronicle of Higher Education* från hösten 1998. Artikeln (1998-10-09) refererar en konferens om den internationella dimensionen i den amerikanska högre utbildningen:

Ted Sanders, president of the Southern Illinois University system, said that if international enrollment at U.S. institutions were to decline, the United States would lose a lot more than tuition dollars. "Our positive international influence in the world depends on others understanding and appreciating American culture," he said. "International education is a key element in achieving that goal, so sustained support for this powerful instrument of foreign policy should be near the top of the agenda for Congress and the President."

Synen på högre utbildning som ett instrument i utrikes- och handelspolitiken har fått ett första försiktigt uttryck också i Sverige. Frågor om internationellt samarbete inom utbildning och forskning har tagits upp som en viktig del i Utrikesdepartementets arbete med en svensk Asienstrategi (Framtid med Asien, Ds 1998:61). Där framhåller UD:s utredare bl.a. följande:

Inför en snabbt förändrad omvärld spelar utbildningsväsendet och särskilt universitet och högskolor en viktig roll genom att medverka till att skapa inte bara fördjupade relationer med andra länder utan även en ökad internationell kompetens nödvändig för den pågående internationaliseringen av vårt samhälle.

Det finns all anledning att tro att den internationella politiska dimensionen kommer att påverka också den svenska högskolan under det närmaste decenniet.

En global utbildningsmarknad

Många länder i ekonomisk tillväxt i Afrika, Asien och Latinamerika har inte byggt ut egna strukturer för utbildning och forskning i tillräcklig omfattning. Det har lett till att många ungdomar från dessa länder söker sig till framför allt Nordamerika och Europa för högre utbildning.

En global utbildningsmarknad har därigenom snabbt vuxit upp och den omsätter idag många miljarder. År 1985 läste 20 000 studenter från Ost- och Sydostasien vid amerikanska universitet. Tio år senare var siffran nästan 260 000 – att jämföras med 50 000 vid universitet inom EU, av vilka 90 procent återfanns i Tyskland, Storbritannien och Frankrike. För ett land som Australien har högre utbildning blivit ett av de viktigaste inslagen i den internationella handelsbalansen.

Denna nya marknad skapar nätverk och kontakter av stor framtida betydelse. De bidrar också i hög grad till värdlänternas kunskapsproduktion. De asiatiska doktoranderna i teknik och naturvetenskap vid amerikanska universitet och högskolor uppgick 1997 till cirka 7 000 och de utgjorde därmed en stor andel av samtliga forskarstuderande i USA. Många av dem stannar också kvar vid sina universitet och har därmed blivit en mycket betydelsefull intellektuell resurs för den amerikanska forskningen.

Detta förhållande, liksom det faktum att intäkter från utländska studenter uppgår till miljardbelopp i de stora utbildningsexporterande länderna har lett till ett betydande politiskt engagemang i frågor kring ”säljfrämjande åtgärder” och en rad officiella eller halvofficiella organ i framför allt Australien, Storbritannien och USA arbetar med rekrytering av utländska studenter. Detta har i sin tur lett till att andra länder sett sig föranlättna att vara med i konkurrensen, som ju inte bara gäller pengar utan också ett kulturellt inflytande.

Konkurrens och strategier

När det gäller konkurrensen och de strategiska övervägandena från de berörda länderna kan det finnas anledning att än en gång citera en artikel från *The Chronicle of Higher Education* (1998-10-09):

While U.S. colleges and universities continue to be the top choice of foreigners who go abroad to study, the American share of the international education market has been shrinking, from 40 per cent in the 1980s to about 32 per cent today.

And even though U.S. institutions enrolled a record 458 000 foreign students in 1996–97, educators caution that nothing guarantees the continued growth of such numbers. Indeed, many seem convinced that, in the absence of a national strategy to insure continued American leadership in international education, the numbers, for the first time, will actually go down in the next few years.

"We want to develop a strategic plan to maintain and maybe increase U.S. competitiveness in international education," says Joseph D. Duffey, director of the United States Information Agency. "I don't think the edge has been lost — but I don't think we can take it for granted."

What's at stake? Lots. The United States has always taken great pride in its role in educating future leaders from around the world, and officials in business, education, and government underscore how the American experiences of foreign students, long after they have gone back home, often influence their thinking and behavior in ways that benefit long-term U.S. interests.

Foreign students, particularly undergraduates, also represent a significant source of revenue to their institutions, and the cities and states in which they are located. Spending by foreign students now adds an estimated \$7.5-billion to the U.S. economy every year.

Det är i denna internationella konkurrensituation och med en blandning av kulturella och politiska skäl som den franska regeringen i november 1998 beslutat bilda organisationen *Edufrance* som har till uppgift att öka rekryteringen av internationella studenter till de franska universiteten och högskolorna. Samtidigt har den tyska regeringen beslutat att satsa pengar på att underlätta för utländska studenter att komma till de tyska universiteten. Betydelsen av detta underströks senast i den policyförklaring som den nya förbundsregeringen i Bonn avgav i januari 1999.

I Japan satte regeringen 1983 som mål att 100 000 utländska studenter skulle studera i Japan år 2000, men det har visat sig att de utländska studenterna inte strömmar till Japan i den takt som regeringen önskar. Förutom problemen med att lära sig det japanska språket förklaras detta också med de höga studiekostnaderna. Många av de tilltänkta studenterna i andra asiatiska länder har numera bättre alternativ på hemmaplan.

I de nordiska länderna har den internationella rekryteringen av flera skäl – främst kanske därför att utbildningen är avgiftsfri – inte varit samma stora fråga, men särskilt Norge och Finland har höjt sin profil på den internationella marknaden. Norge bekostar t.ex. inom ramen för det s.k. kvoteprogrammet stipendier för att cirka 900 forskarstuderande från u-länderna skall kunna komma till de norska högskolorna.

En fara med detta akademiska migrationsmönster ligger naturligtvis i att det kan förhindra eller försena utvecklingen av kvalificerade utbildningar och forskningsmiljöer i mindre resursrika länder.

Statliga universitet får konkurrens

Med en global utbildningsmarknad har också de enskilda statliga universiteten fått allt större konkurrens från utländska och privata universitet. Många universitet, statliga och privata, i framför allt Australien, Kanada, Storbritannien och USA erbjuder distansutbildning och startar filialer utomlands. Det är

i många fall en mycket lönande verksamhet. Handel med examensrätter blir också allt vanligare.

Även Sverige har påverkats av denna utveckling. Här i landet finns t.ex. *Warwick Business School* (engelskt MBA-program som ges på deltid/distans i samarbete med bl.a. *Företagsekonomiska Institutet* i Stockholm), *Johnson & Wales University* (moderuniversitet i Rhode Island, USA, med filial i Göteborg som ger första året av en Bachelor's degree), *Springfield College* (Massachusetts, USA, ger distansutbildning – MSc i organisationsutveckling – vid *Ljungskile folkhögskola*) och *ICI University* (Irving, Texas, med lokalkontor i Stockholm och distansutbildning i Sverige).

Många fristående skolor/högskolor (ofta business schools) har inte rötter i något specifikt lands utbildningssystem utan ger någon slags "internationell" utbildning och examen (exempel: *European University*, med campus i ett flertal av länderna i Europa, som bl a ger BBA och MBA).

Andra typer av fristående lärosäten etableras i ett land och ger utbildning som har ett klart och tydligt ursprung i ett annat lands utbildningssystem (ex: *American University in Bulgaria*). Trots att denna typ av utbildningsanordnare tar relativt höga avgifter och utbildningsanordnaren/examen vanligtvis inte erkänns av utbildningslandets myndigheter (och trots att de i många fall inte ackrediteras av en "erkänd" ackrediteringsorganisation i USA) lockar deras utbildningar många studenter från hela världen.

"Franchising"

S.k. 'franchising' av examensrätter blir också allt vanligare. Ett universitet som har examensrätt i hemlandet hyr ut rätten att utfärda denna examen till en utbildningsanordnare utan examensrätt i ett annat land. Det förekommer även att privata ackrediteringsorganisationer godkänner lärosäten eller utbildningar inom ett visst område (t.ex. *European Council for Business Education*) eller att ett universitet har en underorganisation som ackrediterar lärosäten och utbildningsprogram i andra länder. Detta beror på att det i vissa länder är i det närmaste omöjligt för en privat institution som ger utländska eller internationella examina att få dessa examina erkända av utbildningslandets myndigheter.

Ett exempel på det sist nämnda är *Open University* i Storbritannien som 1992 började – "by agreeing to use its Royal Charter to validate awards in other educational establishments" – med ackrediterings- och franchisingverksamhet genom *Open University Validation Services (OUVS)*. *Vesalius College* i Bryssel, som ger en amerikansk collegeutbildning, har ackrediterats av OUVS och programmen vid Vesalius leder, med vissa smärre förändringar av kursplanen, till "validated awards of the Open University". Vesalius College är visserligen formellt en del av det erkända *Vrije Universiteit Brussels*, men examina från Vesalius erkänns inte av utbildningsmyndigheterna i Belgien. Vesalius College har också ett nära samarbete med *Boston University* i USA. Vesalius omfattas dock inte av det amerikanska universitetets erkända regionala ackreditering.

Genom att mot betalning låta sig ackrediteras av ett brittiskt universitet kan en utbildningsanordnare alltså på snåriga omvägar ge en erkänd engelsk distansutbildningsexamen efter studier vid ett campus av amerikanskt snitt i Bryssel, trots att utbildningen f.n. inte är erkänd varken av belgiska myndigheter eller en ackrediteringskommission i USA.

Ökad världshandel i högre utbildning

Många förutspår att handeln med högre utbildning över gränserna kommer att öka i hela världen, men kanske framför allt i Asien. IDP Education Australia har beräknat att 45 miljoner asiater kommer att söka till högre utbildning år 2010 jämfört med 17 miljoner år 1990. Brist på lokal utbildning gör att fler asiater kommer att söka sig utomlands eller studera vid inhemska lärosäten som ger utländska universitetsprogram eller är utländska universitetsfilialer.

Problemen i detta system är många. Dels är det knappast alltid de bästa universiteten som attraherar flest studenter; utan lika mycket gäller det som utbildningsanordnare att kunna anta studenterna med kortast varsel till "bäst" pris. Dels finns det inga bra institutionella ordningar för kvalitetsgranskning av transnationell utbildning.

Många länder är också oroade över utvecklingen. Unescos Europa-region och Europarådet har tillsammans bildat en arbetsgrupp för att bl.a. kartlägga olika typer av s.k. 'franchised' lärosäten och utbildningsprogram, samt ge förslag till hur denna typ av utbildning bör erkännas.¹

¹ Council of Europe/UNESCO-CEPES: Working Group on Transnational Education.

Nya finansieringslösningar i en växande sektor

En tydligt urskiljbar och aktuell förändring när man ser på olika länders universitets- och högskolesystem är det sätt på vilket verksamheten finansieras. Från det generella mönstret att vara en kollektiv, nationell och offentlig angelägenhet är den högre utbildningen idag typiskt präglad av blandfinansiering. De studerande själva och olika privata, kommersiella, internationella och globala aktörer är viktiga medverkande finansiärer.

Det nya finansieringsmönstret är dels ett resultat av, dels en bidragande orsak till, andra förändringar när det gäller den högre utbildningen. Några viktiga tendenser som hänger nära ihop med den förändrade finansieringsbilden är:

- *Efterfrågan på utbildning ökar och är långt större än tillgången.* I de flesta länder utökas antalet högskoleplatser men ändå finns det ett tryck som gör att den privata utbildningssektorn växer.
- *Studieavgifter införs eller höjs i många länder.* Minskade statliga anslag och ökad konkurrens från den privata sektorn bidrar till att även statliga universitet tvingas att ta ut avgifter eller att höja existerande avgifter.
- *Allt färre har råd att studera vid universitet i vissa länder.* Ett allt mer populärt alternativ är att kombinera arbete med studier på distans eller på deltid.
- *Det är osäkert om traditionell akademisk utbildning ger valuta för pengarna.* I många länder krävs kompletterande utbildning utanför det traditionella universitetet för att studenten skall vara attraktiv på arbetsmarknaden. En mer marknadsanpassad utbildning efterfrågas och flera universitet börjar samarbeta med näringslivet för att inom sina institutionella ramar kunna erbjuda sådan utbildning.
- *Det är svårt att säkra kvaliteten i den högre utbildningen.* Med kombinationen minskande resurser och ett ökande antal studenter finns stora risker vad gäller kvaliteten på utbildningen. Ett fenomen som ”överinskrivning” blir allt vanligare. I vissa länder kan en student som betalar en extra avgift antas trots att han/hon inte uppfyller antagningskraven.

Världsbanken som pådrivare

I den internationella debatten talas det ofta om den ökade marknadsorienteringen av den högre utbildningen. Den har, som ovan antytts, ofta drivits fram av ekonomisk nödvändighet, men i en del fall också av ideologiska motiv. En pådrivande kraft mot denna utveckling i vissa länder har Världsbanken varit. Hur man från dess sida ser på marknadsorienteringens olika komponenter framgår av en rapport som banken lade fram i samband med Unescos World Conference on Higher Education:

A market orientation includes (a) tuition, fees, and the sale of research and instruction via grants, contracts, and entrepreneurial training; (b) the private sector, including both non-profit and proprietary providers of tertiary education; (c) regional decentralization, or the devolution of authority from the central government to the regions; and (d) institutional autonomy, or the devolution of authority from government, at whatever level, to institutions. Much of what may look like the agenda of the neo-liberal economist may also be more opportunistic than ideological. With taxes increasingly avoidable and otherwise difficult to collect, and with competing public needs – e.g. basic education, public health, public safety, transfer payments, and public infrastructure – so compelling in all countries, an increasing reliance on tuition, fees, and the unleashed entrepreneurship of the faculty may be mainly the only alternatives to a totally debilitating austerity.

Vilka alternativ står då till buds när man i många länder försöker hitta finansieringslösningar vid sidan av de traditionella vägarna? I Världsbanksrapporten pekar man på fem alternativa möjligheter:

Governmental revenues are supplemented by non-governmental revenues by shifting the burden of higher educational costs from the general taxpayer or general citizen to parents and students especially—but also to philanthropists and to purchasers of university services. When the government shifts costs to the students, it must introduce a parallel system of financial assistance in order to maintain accessibility and provide equity. Following are the five primary vehicles of this supplementation, or shift in cost sharing, or cost incidence: (a) the introduction of, or substantial increases in, tuition and full or more nearly full-cost fees into higher education sectors hitherto supported primarily or wholly by public revenues, (b) the introduction of means tested grants and loans, (c) the encouragement of private higher education supported mainly through tuition fees, (d) the encouragement of entrepreneurial activities on the part of the faculty and/or the university, and (e) the encouragement of philanthropy—for endowment, for direct operations, and for scholarships to students.

Den offentliga sektorns roll

Vid Unescos världskonferens framgick det tydligt att Världsbankens pessimism när det gäller den offentliga sektorns förmåga till finansiering av den högre

utbildningen är mycket kontroversiell. I slutdeklarationen betonades därför den offentliga sektorns fortsatt viktiga roll:

The funding of higher education requires both public and private resources. The role of the state remains essential in this regard.

a. The diversification of funding sources reflects the support that society provides to higher education and must be further strengthened to ensure the development of higher education, increase its efficiency and maintain its quality and relevance. Public support for higher education and research remains essential to ensure a balanced achievement of educational and social missions.

b. Society as a whole must support education at all levels, including higher education, given its role in promoting sustainable economic, social and cultural development. Mobilization for this purpose depends on public awareness and involvement of the public and private sectors of the economy, parliaments, the media, governmental and non-governmental organizations, students as well as institutions, families and all the social actors involved with higher education.

Exempel från olika regioner och länder

Hur har man då i olika regioner och länder arbetat med frågan om resurserna för den högre utbildningen? Nedan ges några exempel på hur diskussionen förs i dagsläget.

Västeuropa

Bland västeuropeiska länder har debatten om avgifter främst förts i *Storbritannien* och *Tyskland*. I Storbritannien var det något oväntat den nya Labour-regeringen som genomförde beslutet om att införa "tuition fees" om 1 000 pund för samtliga studenter. Det var oväntat eftersom Labour historiskt sett varit för en total offentlig finansiering av den högre utbildningen. Å andra sidan har Storbritannien traditionellt haft ett slags avgifter i form av en rörlig studentpeng som betalats av den kommun där vederbörande student varit skriven.

Den brittiska avgiften är dock behovsprövad och förutom att den väckt stark kritik bland företrädare för studenterna har den vällat irritation bland högskolorna eftersom den lett till en ganska omfattande byråkrati när det gäller att fastställa vem som skall betala full avgift och vem som skall ha nedsättning av privatekonomiska skäl. Det har också diskuterats om det aktuella nedgången i antalet nybörjare vid universiteten hösten 1998 kan bero på avgifterna som en studiehindrande faktor.

Från universitetens sida har man under flera år diskuterat att på egen hand införa s.k. top-up fees, mera som en markering av att man anser hela högskolesektorn vara underfinansierad. Samma regering som infört den tidigare nämnda avgiften har dock varit starkt emot att högskolorna tar saken i egna händer och

varnat för politiska konsekvenser om universitetens diskussion skulle omsättas i handling.

En debatt utbröt i början av 1999 kring frågan om avgifter vid den kommande Oxford University Business School. Ledningen för denna högskola (som tar in de första studenterna hösten 2000) tänker sig avgifter på amerikansk nivå på omkring 150 000 kronor om året eller mer. Samtidigt skulle lärarlönerna komma att ligga högre än vid andra högskolor. Vad slutresultatet av diskussionen blir är fortfarande oklart.

I Tyskland finns en klar politisk motsättning i frågan om avgifter. Även här är universiteten klart underfinansierade med stora studentskaror i förhållande till små personella och materiella resurser. De kristdemokratiska delstaterna och deras ledande politiker har pressat på för att få till stånd en samordning på förbunds nivå med syfte att införa någon form av studentavgifter. Mot dem står den nuvarande regeringskoalitionen av socialdemokrater och gröna som i regeringsförklaringen i januari 1999 tagit avstånd från sådana tankar. I några av de borgerligt styrda delstaterna har man dock infört en måttlig "administrationsavgift" i samband med inskrivningen, ett steg som åtminstone förefaller att inte strida mot den tyska författningen.

Baltikum

I *Estland*, *Lettland* och *Litauen* har de statliga universiteten börjat införa studentavgifter. Avgiftsinkomsterna används bl.a. till att höja lönerna för universitetslärarna som ett medel för att påskynda det generella reformarbetet vid universiteten. Syftet är också att underlätta rekryteringen av lärare. Framförallt yngre akademiker erbjuds betydligt högre löner inom det privata näringslivet.

I Lettland innebär avgiftssystemet att studenter som inte har blivit antagna till utbildningar med "numerus clausus" har möjlighet att betala för och därmed få en utbildningsplats på utbildningen i alla fall. Priset för de avgiftsbelagda studieplatserna har legat på drygt 2 000 US-dollar. Samma system med avgiftsfinansierade extraplatser finns i Litauen.

Under våren 1999 kommer ett förslag till en ny högskolelag att läggas fram i Litauen. Reformarbetet stöds av ett EU-finansierat projekt under tysk ledning. Inom ramen för detta arbete pågår en diskussion om högskoleutbildningens finansiering och i de förslag till ramlag som hittills presenterats finns de avgiftsbelagda extra studieplatserna med som en komponent i systemet.

I Estland och Lettland har man efter självständigheten tillåtit etablering av privata universitet och högskolor. För att ha rätt att bedriva undervisning på högre nivå krävs en form av licensiering, men detta innebär i sig inte ett officiellt erkännande varken av skolan eller av diplomerna. De privata högskolorna bedriver undervisning huvudsakligen inom det samhällsvetenskapliga området, särskilt i ekonomi.

Central- och Östeuropa

Ett huvudproblem för den högre utbildningen i länderna i Central- och Östeuropa är att anslagen till de statliga högskolorna inte täcker den verksamhet som högskolorna bedriver.

Situationen i *Ryssland* är extremt svår, bl.a. har universitetslärare inte fått ut sina löner på månader. Exempel på hur man försöker lösa problemen är Moskvas Statliga Universitet (MGU) som hyr ut sina stora, centralt belägna markområden och lokaler till privata företag, eller Moskvas nya Pedagogiska Universitet som endast utbildar lärare för Moskvas skolor och endast antar studenter från staden mot att i gengäld få frikostiga bidrag från stadens fullmäktige.

1994 blev det tillåtet att ta ut avgifter av enskilda för studier vid de ryska universiteten. Den statliga kommittén för högre utbildning rekommenderade dock att högst 10 procent av studenterna skulle tas in på avgiftsbasis. 1994–95 var 46 000 betalande studenter inskrivna, vilket motsvarade 9,6 procent av det totala antalet.

I Ryssland har statsmakterna frikostigt registrerat nya privata högskolor, men man har varit mycket restriktiv med att ge högskolorna rätt att utfärda statligt erkända examina. Ett fåtal icke statliga högskolor, ofta med anknytning till t.ex. fackföreningsrörelsen eller lokala administrativa organ, har blivit ackrediterade. De statliga högskolorna är automatiskt ackrediterade utan att först behöva gå genom någon form av kvalitetsprövning.

I *Polen* diskuteras studieavgifter som en möjlig lösning på det ekonomiska problemet. Bland annat har den polska rektorskonferensen agerat för detta. Den statliga högskoleutbildningen är än så länge avgiftsfri, men endast för studerande på dagtid. Studenter som inte kommer in på den ordinarie utbildningen kan söka sig till kvälls- eller distansstudier som de bekostar själva. Vid många högskolor finns det nu lika många studerande på hel- som på deltid. Situationen med två grupper av studenter som behandlas olika anses ohållbar, men problemet är att det inte finns någon samstämmighet vad gäller frågan om en generell avgiftsfinansiering.

Formellt sett har det sedan början av 1990-talet varit relativt enkelt att etablera privata högskolor i Polen. (Vid början av 1998 fanns det 133 privata polska högskolor.) Det finns inget ackrediteringssystem och staten har ställt få krav på den enskilda högskoleaktören för tilldelning av rätten att ge examen på lägre nivå (*licenjat*). Däremot har staten inte bidragit till finansieringen av skolorna. Som ett led i den pågående utbildningsreformen (där beslut väntas någon gång under år 1999) planeras också att införa ett formellt ackrediteringssystem.

I *Rumänien* pågår ett omfattande reformarbete som bl.a. har stötts av Världsbanken. Där har man också tillåtit den privata högskolesektorn att expandera kraftigt. Ungefär en tredjedel av alla studenter läser nu vid privata

högskolor. Ett ackrediteringssystem som bygger på kvalitetskontroll i två steg har nyligen introducerats. Hittills har dock endast några få studieprogram blivit ackrediterade.

Ungern införde generella utbildningsavgifter 1995 inom såväl grundutbildning som forskarutbildning. Omkring en femtedel av de studerande befrias från avgifter efter en bedömning av studieprestationer och personlig ekonomi. Intäkterna från avgifterna motsvarar ungefär 7,5 procent av de samlade utgifterna för högre utbildning i landet.

Spanien

I Spanien har utgifterna för högre utbildning stigit kraftigt det senaste decenniet. (Studentpopulationen tiodubblades under perioden 1960–1980). Privata universitet tilläts för första gången 1983 i och med *lagen om universitetsreformen (LRU)* men har fortfarande inte någon större omfattning.

Den högre utbildningen finansieras huvudsakligen med statliga och kommunala medel men också med bidrag från näringslivet, privata donationer och terminsavgifter för studenterna. Terminsavgifternas storlek varierar mellan olika utbildningar, men är generellt satt högre för "lägpresterande" studenter, dvs. de som går om en utbildning, än för övriga.

Latinamerika

Antalet privata universitet har ökat i nästan alla latinamerikanska länder och utgör en alltmer betydelsefull del av den högre utbildningen. Den största andelen privata universitet finns i *Brasilien, Colombia, Dominikanska republiken, Chile* och *Peru*. En viktig orsak till att den privata högskolesektorn växer är kombinationen av ökande efterfrågan på högre utbildning och minskande statliga ekonomiska resurser räknat per student. Generellt är också stora delar av den offentliga sektorn i kris i dessa länder. De flesta privata universiteten har inget statsunderstöd, utan finansieras till största delen med terminsavgifter.

Det enda land där studieavgifter svarar för någon nämnvärd del av finansieringen av de offentliga universiteten och högskolorna är Chile. Där genomförde militärregeringen en rad strukturella och finansiella reformer i nyliberal anda i början av 1980-talet, varav avgiftsbeläggning av den högre utbildningen var en. Samtidigt lät regeringen den privata sektorn ta hand om den större delen av den högre utbildningens expansion. Det ledde till att de offentliga utgifterna för högre utbildning sjönk kraftigt. Antalet studerande steg men av naturliga skäl uppstod en social snedbalans i rekryteringen.

En växande inkomstkälla för offentligt drivna universitet i de latinamerikanska länderna är annars ersättning för tjänster till olika samhällssektorer, antingen genom uppdragsutbildning eller genom andra typer av prestationer. I Argentina genererade detta 14 procent av universitetens inkomster under 1996, en ökning från 7 procent fem år tidigare.

I *Mexiko* förs en diskussion om de framtida formerna för finansieringen av de överfulla universiteten, bl.a. mot bakgrund av en kritisk OECD-granskning 1977. Några beslut om förändringar har dock inte fattats men i februari 1999 har rektorn för det ledande nationella universitetet (UNAM) aviserat att han vill se en studieavgift på cirka 850 kronor om året. Detta för att kompensera för det ekonomiska krisläget som Mexikos sjunkande oljeinkomster medfört.

Afrika

Under 1980-talet föll utgifterna för högre utbildning i Afrika från 0,7 procent till 0,5 procent av BNP. En studie som gjordes 1995 räknade med att de totala utgifterna för universitet och högskolor på kontinenten skulle komma att minska med en fjärdedel fram till år 2000. Man skall i det sammanhanget hålla i minnet att en stor del av anslagen för högre utbildning i afrikanska länder går till olika former av "student welfare" som mat och bostäder.

Fortfarande får många universitet en betydande del av sin inkomst från utländska anslagsgivare i form av utvecklingsmyndigheter och stiftelser. 1991 var Eduardo Mondlane-universitetet i Maputo, Moçambique, till cirka 80 procent beroende av "international donors", bland dem svenska SIDA. Under den senare delen av 90-talet har de utländska bidragen vid många universitet trappats ned utan att kunna ersättas med inhems finansiering.

I *Kenya* är ett huvudproblem att det finns för få universitet – fem statliga och tre privata – för att ta hand om det stora antalet nya studenter. Tillsammans finns cirka 40 000 studenter vid de statliga universiteterna och cirka 3 000 vid de privata. Av de 150 000 studenter som 1997 avlade slutexamen från gymnasiet kunde bara omkring 10 000 antas till de statliga universiteterna.

De privata universiteterna har tilldelats en mer betydelsefull samhällsroll och myndigheterna är beredda att utöver de tre som redan är erkända erkänna ytterligare nio privata universitet under förutsättning av att dessa utvidgar sina kursplaner och aktivt bidrar till landets behov av utbildningsprogram i naturvetenskap och teknik. Majoriteten av de privata universiteterna som väntar på erkännande är kyrkligt orienterade och erbjuder utbildning främst inom teologi, ekonomi och samhällsvetenskap, som för närvarande har relativt lågt värde på den kenyanska arbetsmarknaden.

Tanzania har det lägsta antalet universitetsstudenter i Östafrika och det ökande kravet på högre utbildning har tvingat regeringen att anta ansökningar om erkännande från ett stort antal privata universitet. De mest akuta behoven av utbildning finns inom juridik, medicin, teknik och ekonomi. På grund av den statsfinansiella situationen har regeringen tvingats göra stora nedskärningar i utbildningsbudgeten. Högst på listan av grupper som är intresserade av att inrätta nya privata universitet är olika kristna kyrkor och samfund.

I *Uganda* har den ekonomiska situationen tvingat universiteterna, bl.a. det traditionella Makerere University (the "Harvard of Africa"), att byta policy när det gäller studieavgifter. Vid Makerere University ökar antagningen av avgiftsbetalande studenter. Många, huvudsakligen äldre, yrkesarbetande studerar på

kvällstid och betalar avgifter. Detta har börjat ge resultat på universitetets ansträngda ekonomi. Inom bl.a. de medicinska och veterinärmedicinska fakulteterna har avgifterna möjliggjort omfattande restaurering och upprustning av laboratorier etc. Avgifterna har också gjort det möjligt att höja professorernas löner. Ambitionen är att öka lönen från nuvarande cirka 400 \$ per månad till minst 1 000\$ per månad.

Det finns åtskilliga problem förknippade med den begynnande privata sektorn i flera afrikanska länder. I en studie för Unesco (Higher Education in Africa, 1998) sammanfattas de på följande sätt:

Private institutions show far greater variation in quality than the public institutions; their programmes tend to be concentrated in narrow areas (often business and accounting), as the costs of entry into such disciplines as engineering, science and medicine are high. Many private institutions (as in the case of Kenya and Zimbabwe) are closely related to a Church, and perhaps have a narrow focus. While public universities continue to be highly subsidized by the State, private institutions can be seen as expensive but second rate with inferior facilities.

Med all sannolikhet kommer ändå frågan om förhållandet mellan offentlig och privat sektor i den högre utbildningen att stå i centrum för diskussionen om finansieringen av den framtida högre utbildningen i mellersta och södra Afrika.

Ost-, Sydost- och Sydasien

I Asien finns en stor och växande efterfrågan på högre utbildning, medan den lokala tillgången på utbildning är mycket låg, även sett ur ett "tredje världsperspektiv". Utländska och privata universitet har därför en stor marknad och vinner framgång i Asien. De utländska universiteten erbjuder utländska examina efter slutförda utbildningar vid en lokal filial eller de organiserar s.k. "twinning programs", dvs. studier i utlandet och/eller i hemlandet med undervisning tillhandahållen av en lokal, ofta privat, utbildningsanordnare som leder till en utländsk examen utförd av ett utländskt universitet. Deltids- och distansutbildningar är vanligt förekommande.

Regeringarna brottas med krav på ökande antagning och förbättrad kvalitet på en utbildning som förväntas tillgodose arbetsmarknadens behov – utan att utbildningsbudgetarna spräcks. I *Malaysia* vill utbildningsmyndigheterna genom en aktiv påverkan mot en fri utbildningsmarknad skaka om de traditionella universiteten och i *Thailand* låter man privata utbildningsanordnare etablera sig i egen takt. Många ambitiösa nationella utbildningsprogram i Sydostasien har dock kraftigt fått skrivas ned som en följd av de senaste årens finansiella kris.

I *Kina* har terminsavgifter vid universiteten införts gradvis fr.o.m. 1994. Undantagna från avgifter är studier inom bl.a. lantbruks- och lärarutbildningsområdet samt idrottshögskolor och lärosäten för etniska minoriteter. Universitet och högskolor inom bl.a. vissa tekniska områden har av regeringen ombetts att ta ut ingen eller mycket låg avgift. Avgifterna är höga – i genomsnitt 1 500 yuan per år vilket motsvarar mer än vad en genomsnittlig arbetare i staden har

i årsinkomst. Detta innebär att få har råd med universitetsutbildning. Som ett alternativ försöker myndigheterna i stället att slussa stora studentskaror till sådan yrkesinriktad utbildning, som samhället behöver. Genom att etablera ett studielånesystem försöker staten bidra till att flera kan skaffa sig utbildning. Det rapporteras dock om svårigheter med detta system, bl.a. beroende på en kulturell ovilja att låna pengar.

900 000 studenter avlade högskoleexamen i Kina år 1997 (860 000 år 1996). De med utbildning inom teknik, medicin och farmakologi samt lärare efterfrågas mest på arbetsmarknaden. 240 000 studenter tog inträdesprov till påbyggnads- och forskarutbildning (1997), vilket innebär en ökning med 18 procent jämfört med 1996 och dessutom den högsta siffran sedan 1978. Industriell verksamhet, teknik, språk och medicin är de populäraste områdena, medan allt färre vill studera naturvetenskapliga ämnen och humaniora.

Vietnams övergång gradvis till en marknadsekonomi har påverkat högskole-systemet. Fram till 1987 drevs den högre utbildningen och arbetsmarknaden enligt planekonomiska principer. Från 90-talets början har universitet och högskolor rätt att själva skapa nya inkomstkällor. Avgifter har i viss utsträckning införts men det är mindre än 25 procent av de studerande som betalar något. Cirka en tredjedel av universitetens intäkter kommer dock från andra källor än de centrala statsanslagen.

I *Indien* står man inför situationen att det utexamineras långt fler högskoleutbildade än det finns avsättning för på arbetsmarknaden. 6,1 miljoner studenter studerade vid 204 universitet år 1997. Prognos för år 2000 är att man kommer att ha 8,4 miljoner studenter inom högskolesektorn. 25 procent av de utexaminerade studenterna från de prestigefyllda tekniska högskolorna – Indian Institutes of Technology (IIT) – flyttar utomlands.

Lärosätena har tvingats att höja studieavgifterna i takt med att utbildningsanslagen frysts eller minskats. Flera banker i Indien har övertalats att ge studielån, speciellt till studenter som väljer yrkestekniska studier inom den högre utbildningen.

För att kunna göra snabba finansiella vinster har universiteten också börjat lyssna mer på vad "marknaden" efterfrågar. Universiteten erbjuder t.ex. "säljbara" yrkestekniska program – inom områden som data, hotell och restaurang samt textil och mode – för vilka studenterna betalar fulla kostnaden.

Det finns inom universiteten en klar trend – pådriven av bl.a. ekonomiska orsaker – att lägga tonvikten på just praktiska och yrkestekniska program snarare än på traditionella akademiska och teoretiska program ("the shift in emphasis in the universities from higher education to training"). De traditionella utbildningarna inom t.ex. datateknik (hårdvara och mjukvara) är inte lika "säljbara" som utbildning som ger praktisk träning i användning av datorapplikationer och sammansättning av datorer.

Många studenter väljer att skriva in sig vid ett statligt universitet för att få en erkänd examen samtidigt som man kompletterar studierna med mer marknadsanpassade kurser från en privat utbildningsanordnare, för att få ett arbete.

University of Delhi – som får 95 procent av sin finansiering från staten – samarbetar med näringslivet för att ta fram utbildningsprogram inom handel, kommunikation och datateknik som genererar statsinkomster ("revenue-generating"). Detta har orsakat en politisk storm i det indiska parlamentet där förträdare för den politiska vänstern har uttryckt en oro över att privatintressen otillbörligt kan påverka antagningspolicy och utbildningsprogram vid de mest ansedda statliga universiteten.

Vidare har universiteten upptäckt att distansutbildningarna är en guldgruva. Flera studier har visat att många distansutbildningscentra inbringar stora överskott till universiteten. Det påstås att distansutbildning främst ses som en inkomstkälla av universiteten, och mindre som ett akademiskt viktigt medel för att överföra bildning.

I *Japan* är ett av de aktuella problemen på utbildningsområdet att många studenter, utöver sin ordinära utbildning, måste ta extrakurser t.ex. för att klara legitimationskraven (redovisning, juridik). En högskoleexamen är inte som tidigare någon garanti för ett bra jobb.

Samtidigt är utbildningen kostsam för den enskilda familjen. Allt fler studenter tvingas ta lån då föräldrarna inte har råd att betala. De privata universiteten tar generellt ut högre studieavgifter än de statliga (public). I genomsnitt fick en student år 1997 betala motsvarande \$ 6 200 per år i studieavgifter vid ett privat lärosäte. Enligt vissa uppgifter uppgår kostnaden för en studerande vid ett privat universitet till närmare hälften (42,5 procent) av en familjs budget.

Antalet privata lärosäten har ökat med 30 procent under de senaste tio åren. Allt färre studenter ansöker dock om att bli antagna till ett privat lärosäte. För att komma tillrätta med detta problem samarbetar därför en del av dessa lärosäten med banker för att fram lågräntelån för behövande studenter. Andra lärosäten fryser studieavgifterna som tidigare höjts varje år.

Ett huvudproblem för den högre utbildningen i *Malaysia* har varit att endast 7 procent av alla högskolestuderande studerar inom landet. För att utveckla det egna utbildningssystemet och göra det mer attraktivt antog regeringen 1996 en 5-årsplan för den högre utbildningen. Utbildning skall prioriteras, som ett medel för att säkerställa fortsatt ekonomisk tillväxt i landet. Man vill tredubbla antalet studenter som utexamineras inom naturvetenskap och teknik samt minska tiden för den grundläggande examina från fyra till tre år. Ekonomi, kommunikation, data och IT är högprioriterade områden. Regeringens policy är vidare att de statliga universiteten skall drivas som företag. Studenterna skall betala mer för sin utbildning, och målet är att de skall stå för 25 procent av högskolans kostnader.

Under den allra senaste tiden har regeringen i Malaysia, i spåren av valutakrisen, försökt få studenterna att i högre utsträckning studera vid de egna universiteten. Skatteavdrag för utbildning utomlands har slopats och politiska diskussioner förs om att begränsa utländska universitets rätt att inrätta "branch campuses" i landet.

USA

Det skulle finnas mycket att säga om utvecklingen i USA och dess mångskiftande högskolelandskap men i detta sammanhang vill vi bara peka på några viktigare utvecklingslinjer när det gäller finansiering och kommersialisering av den högre utbildningen.

Totalt har antagningen av nya studenter till universitet och colleges stabiliserats efter flera år med en nedåtgående trend. Utbildningsdepartementet förutspår att antagningen nu även kommer att öka, fram till år 2007 med 16 procent i förhållande till 1995 års siffror (från 13,9 miljoner till 16,1 miljoner studenter). Expansionen förväntas främst att ske i västra USA.

Antalet tvååriga privata Junior Colleges i USA blir allt färre. Typiskt är att de övergår till att ge fyraåriga utbildningar, går ihop med andra tvååriga colleges eller tvingas stänga. Utvecklingen har förklarats med att de flesta studenterna hellre satsar pengarna på en fyraårig examen eller att de föredrar att betala ett mindre belopp för en Associate degree på ett offentligt s.k. Community College.

Många av toppuniversiteten (Harvard m.fl.) sägs ha större ekonomiska tillgångar än någonsin. Trots detta höjs studieavgifterna och höjningen har under en lång följd av år legat långt över index. Vissa kritiker menar att universiteten satsar mest på forskning och låter kvaliteten inom den grundläggande utbildningen försämrats. Studenterna får helt enkelt inte valuta för pengarna.

En studie av avgiftsfrågorna som gjorts av The Institute for Higher Education Policy i Washington och som publicerades i februari 1999 sammanfattas i ett pressmeddelande på följande sätt:

Tuition has not only risen five-fold in the last two decades, says the report, but has increased at significantly higher rates than inflation and personal income. The study calls rising college prices "the biggest single threat to public and political support for higher education." The level of public anxiety about it is unprecedented, near the top of all issues of concern for parents—greater than education quality, health care, and even crime affecting their children ...

The persistent and long-term rise in college prices has caused most Americans and policymakers to believe that tuition escalation is inevitable, the study says. The major government responses to rising tuitions—increasing loan options and tax credits—are not designed to actually reduce the price of college. The major college responses—cutting or reducing costs in key areas, and improving public information—also have not produced evidence of reduced tuitions, thereby adding to the complex "tuition puzzle."

Universitet och högskolor i USA har dock traditionellt många finansieringskällor av vilka studieavgifter bara är en del. För de privata universiteten är deras kapitalbas i form av s.k. "endowments" mycket viktiga. Enligt en rapport från februari 1999 finns det 31 universitet som har ett grundkapital på mer än en miljard dollar. Den högsta kapitalavkastningen för en enskild institution låg

under 1998 på 38 procent och gällde ett litet college i centrala Iowa. Harvard, som har ett grundkapital på 13 miljarder dollar, noterade drygt 19 procents avkastning.

I en artikel i Business Week från 1998 kan man läsa att de stora forskningsuniversiteten, t.ex. University of Chicago, som traditionellt inriktat sig på mer "klassisk", teoretisk vetenskap och långsiktig forskning, marknadsanpassar sin egen verksamhet genom att satsa mer på direkt kommersiellt omsättningsbara områden som t.ex. bioteknik. Anledningen är att forskningsbidragen i allt större utsträckning går till tekniskt orienterade universitet. Professorerna förväntas bli mer av entreprenörer, och universiteten satsar eget riskkapital som investeras i nya företag och teknologiöverföringsprojekt.

Intäkter från patent och licenser bedöms dock inte vara någon universalmedicin för att skaffa universitet och högskolor bättre finanser. Även vid de mest framgångsrika amerikanska universiteten bidrar medlen från forskningens kommersiella utnyttjande till mindre än 2 procent av den totala budgeten. Den största enskilda patentinkomsten någonsin bidrog till att två universitet fick cirka 10 miljoner dollar per år under en tioårsperiod. Det skall ses mot bakgrunden av att det ena av dem (Stanford) har en årlig forskningsbudget på 600 miljoner dollar.

En klart växande sektor just nu i USA är det som kallas "For-profit higher education", bolag som driver en kundanpassad högre utbildning, ofta med hjälp av nya media. 1998 beräknade man att denna utbildningsindustri omsatte cirka 3,5 miljarder dollar. Ett dussintal av bolagen är börsnoterade på Wall Street. Omsättningen motsvarar ännu bara 2 procent av den totala "marknaden" för högre utbildning men den beräknas växa betydligt under de närmaste decennierna.

Kanada

I Kanada har de statliga bidragen till universiteten minskat samtidigt som avgifterna för universitetsstudier har ökat i de flesta provinserna. Det pågår en diskussion om studieavgiftssystemet och dess konsekvenser för den högre utbildningens kvalitet. Fortfarande ligger studieavgifterna under de amerikanska men University of Toronto höjde t.ex. sina avgifter med 10 procent höstterminen 1998.

Efter 17 år med stigande antal nyantagna till universiteten har antalet studenter inom grundutbildningen sedan mitten av 1990-talet legat runt 500 000. Enligt beräkningar kommer andelen inhemska 18 till 24-åringar inte att öka under de närmaste åren. Däremot ökar rekryteringen av utländska studenter, även studenter från USA lockas av förhållandevis låga kostnader och hög kvalitet.

I Ontario har myndigheterna beslutat att låta universiteten själv sätta avgiftsnivån för vissa grundutbildningar (bl.a. inom företagsekonomi, tandläkar-

och läkarutbildningen, juridik) och för samtliga påbyggnadsutbildningar (graduate programs). Community Colleges tillåts också själv fastställa avgifterna för vissa utbildningar som är efterfrågade och som förväntas ge välbetalda arbeten efter examen. En del universitetsledningar har uttryckt oro över att de höga avgifterna kan hålla vissa sociala grupper borta från att studera. Risken har ökat i och med att myndigheterna haft problem med den praktiska utformningen av ett studielånesystem med inkomstbaserad återbetalning.

Harmonisering i Europa

Är Europa på väg mot ett gemensamt system för den högre utbildningen? Frågan är relevant om man fäster uppmärksamheten på vissa utbildningspolitiska tendenser i Europasamarbetet. Ledande utbildningspolitiker har t.o.m. talat om att det bör ske en harmonisering av utbildningarna, utifrån ett ideal om jämförbarhet och *transparency*.

Sorbonnedeklarationen

I maj 1998, vid Sorbonnes 800-års jubileum, lade utbildningsministrarna i Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Italien och Storbritannien fram en deklARATION om harmonisering av de högre utbildningarna inom EU. Deklarationen bär namnet "Harmoniser l'architecture du système européen d'enseignement supérieur".²

Deklarationen har överraskat många och den har också mött kritik. Sedan mitten av 1980-talet har ordet harmonisering av utbildning varit något som har ansetts vara politiskt omöjligt inom ramen för EU-samarbetet, i synnerhet om initiativ i den riktningen kommit från EU-kommissionen.

EU har under senare år gått ifrån ett system med sektorsdirektiv för erkännande av yrkesinriktad högre utbildning till ett system med övergripande generella direktiv för att förverkliga friheten för personers rörlighet inom den inre marknaden.³ De två typerna av direktiv nämns för övrigt i deklARATIONEN.

Sektorsdirektiv förutsätter harmonisering av utbildningen, vilket kräver omfattande genomgångar av varje lands utbildning och anpassning till direktivet för respektive utbildning. Detta leder å ena sidan till automatiskt erkännande av utbildningen i alla EU/EES-länder, å andra sidan försvårar det förändring och förnyelse av utbildningarna. *De generella direktiven* ställer inga krav på harmonisering av utbildning. Tvärtom är grundtanken att varje land skall utforma sina utbildningar efter rådande förutsättningar och utbildningarna skall erkännas trots de skillnader som finns. Erkännandet grundas på bevis om behörighet till yrket i hemlandet och skall ges om inte alltför stora skillnader

² Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system by the four Ministers in charge for France, Germany, Italy and the United Kingdom'. Paris, the Sorbonne, May 25 1998.

Tänkarna som deklARATIONEN grundar sig på återfinns i den s.k. Attaliplanen som innebär förslag till genomgripande reformering av det franska högskolesystemet.

³ Se vidare Högskoleverkets broschyr *Erkännande av yrkeskompetens inom EU-EES Direktiv 89/48/EEG Direktiv 92/51/EEG* som beskriver det första och det andra generella direktivet.

mellan utbildningarna kan påvisas. Direktiven anger mekanismer för hur dessa skillnader kan hanteras.

När det gäller s.k. akademiskt erkännande av utbildning har utvecklingen både inom EU:s och Europarådets/Unescos organ för erkännande av utbildning (Naric/Enic) och konventionerna på området gått från detaljerade jämförelser av kurser med krav på likvärdighet (*equivalence*) till ett mer övergripande erkännande av hela utbildningar (*recognition*). Man överser med de skillnader som finns i uppläggningsen av utbildningen och koncentrerar i stället intresset på syftet med utbildningen. (Europarådets och Unescos gemensamma Lissabonkonvention från 1997 nämns också i ministrarnas deklaration).

Trots detta har alltså ministrarna i fyra ledande EU-länder valt att tala om harmonisering. De vill uppenbarligen åstadkomma en gemensam referensram som skall förbättra erkännande av utbildning och underlätta såväl studenters rörlighet som deras "anställningsbarhet". Syftet är att skapa ett *European area of higher education* där nationella identiteter och gemensamma intressen kan mötas och stärka varandra till förmån för Europa, dess studenter och dess medborgare i allmänhet. De fyra ministrarna uppmanar de andra EU-länderna liksom övriga europeiska länder att ansluta sig till denna målsättning. De uppmanar vidare alla Europas universitet att konsolidera Europas ställning i världen genom att kontinuerligt förbättra och förnya den högre utbildningen.

Den intressanta frågan är på vilka specifika punkter de fyra ministrarna vill att man skall enas. Deklarationen anger att utbildningen bör ha två huvudnivåer (cycles), på engelska uttryckt som 'undergraduate' och 'graduate', på franska som 'pré-licence' och 'post-licence'. Examen från den första nivån skall erkännas internationellt som huvudnivån ('an appropriate level of qualification' på engelska, 'niveau pertinent de qualification' på franska).

På den högre nivån, som i den tillgängliga översättningen till engelska kallas 'graduate cycle' och på franska 'le cycle postérieur à la licence', föreslås att man skall kunna välja mellan två nivåer: en kortare 'master's degree' (i den franska texten "master") och en längre 'doctor's degree' (på franska "doctorat"), med möjlighet att gå från den ena till den andra.

Detta skulle kunna tolkas som att ministrarna vill påverka länder inom och utanför EU att acceptera den franska 'licence' och den brittiska 'Bachelor's degree' som den "normala" nivån för en europeisk högre utbildning. Detta är inte fallet i många länder idag, intressant nog inte heller i Italien och Tyskland.

Vidare sägs i deklarationen att de europeiska länderna i framtiden bör använda poängsystem (som Erasmusprogrammets ECTS⁴-credits) och terminssystem. Syftet med detta är att göra det lättare för studenterna att byta ut eller fortsätta studierna i annat land samt att återkomma till studier senare i livet. Universiteten bör också i högra grad erbjuda studenterna en mångfald av

⁴ ECTS står för European Credit Transfer System.

studieinriktningar, inklusive tvärvetenskapliga studier, ge ökade språkkunskaper och möjligheten att använda ny informationsteknik. Studenters, lärares och forskares rörlighet bör öka ytterligare.

Den föreslagna harmoniseringen blir möjlig, anser ministrarna, genom att befintlig erfarenhet tas tillvara och förstärks, genom gemensamma diplom, genom pilotprojekt och genom en dialog med alla berörda parter.

Fortsatt utveckling i några EU-länder

I *Frankrike* har den socialistiske utbildningsministern Claude Allègre med stor energi gripit sig an att föra tankarna från Sorbonnedeklarationen vidare på det nationella planet. I slutet av december 1998 kallade han företrädare för högskolorna och för lärare och studenters fackliga organisationer till överläggningar kring det som han rubricerar som "europeisk harmonisering". Allègre, som själv är en framstående forskare, ser denna harmonisering som en viktig förutsättning för att Frankrike skall kunna spela en mer central roll i det internationella utbytet inom högre utbildning och forskning. Han tycks medge att en amerikansk-brittisk utbildningsmodell har kommit att bli normgivande på det globala planet och att Frankrike måste spela med i detta spel.

Det finns dock en viss tvekan bland universitetens företrädare om takten i förändringarna, särskilt som Allègre också dragit igång ett antal andra reformprojekt. (Ytterligare ett led i den harmonisering han vill se är att den franska forskningen skall knytas närmare till universiteten och att den mycket starka forskningsorganisationen CNRS skall omstruktureras). Universitetens tvekan till harmoniseringen handlar bl.a. om att man inte vill se en ny struktur införas som i ett slag skulle innebära ett avskaffande av den hittillsvarande examensstrukturen. Allègre har dock förklarat att det inte är någon revolution han tänkt sig.

I *Tyskland* innebar regeringsskiftet nyligen också en fortsatt drift mot ett gemensamt europeiskt system. Den nya socialdemokratiska utbildningsministern Edelgard Bulmahn har t.ex. uttalat sig för en internationell anpassning som stärker Tysklands konkurrenskraft på en global utbildningsmarknad. Bachelor- och Master-examina med en studietid av tre plus två år eller fyra plus ett år införs i detta syfte. Studierna delas in i moduler och Erasmusprogrammets ECTS-credits skall tillämpas för utbildningarna. De traditionellt långa studietiderna vid de tyska universiteten, som bl.a. varit avskräckande för utländska studenter, skall förkortas. Normalstudietiden för en examen vid Fachhochschulen har fastställts till fyra år och vid universiteten till fyra och ett halvt år.

I *Italien*, som också var en av undertecknarna av Sorbonne-deklarationen har regeringen lagt fram ett förslag till en genomgripande reform av universitetssystemet. Också här är ett av syftena med reformen är att det italienska systemet skall likna systemen i andra västeuropeiska länder.

Enligt planen, som för närvarande är under behandling, kommer universitetsutbildningarna att kortas och omstruktureras. Ett termins- och creditsystem med 60 credits per år kommer att införas. De flesta utbildningarna blir fyra-åriga, med undantag av arkitekt, ingenjör- och läkarutbildningarna som skall vara sexåriga. De första två årens studier skall leda till en basexamen ('Diploma Universitario'). Studenterna skall med detta få större valfrihet och möjligheter att byta från en utbildning till en annan.

Den italienska ministerns reformförslag har mött starkt motstånd bl.a. från universitetslärare som inte anser att kurser skall viktas mot varandra och tilldelas olika creditvärde. Bland universitetsadministratörer har man oroat sig för hur förändringarna skall genomföras i praktiken, t.ex. vid ett universitet som mastodontuniversitetet Rom-La Sapienza med 180 000 studenter och 2 500 lärare.

Ett annat projekt som kan nämnas i detta sammanhang är att de franska och italienska rektorskonferenserna har kommit överens om att införa en gemensamt reglerad och finansierad doktorsexamen som skall erkännas i båda länderna. Varje land skall som ett första steg finansiera 25 doktorander var. Överenskommelsen bygger på ett inledande möte mellan Frankrikes och Italiens utbildningsministrar om en "joint PhD degree". Den italienske utbildningsministern betecknade överenskommelsen som "ett första steg till en gemensam europeisk akademisk titel".

Lämnar man för ett ögonblick EU-området och ser på utvecklingen i de central- och östeuropeiska länderna kan man konstatera att de har börjat överge det gamla s.k. "kontinentala" systemet med en längre examen inom grundutbildningen och gått över till det anglosaxiska examenssystemet.

I flera av länderna som uppstått efter Sovjetunionens sönderfall har man utifrån en modell hämtat från USA infört en fyraårig "bachelor" (t.ex. *bakalavr* på ryska, *bakalauras* på lettiska) och en tvåårig "master" (*magistr* på ryska, *magistras* på litauiska) istället för den gamla femåriga diplomexamen.

Polen har behållit sin gamla femåriga *magister* men infört en lägre examen – en treårig *licencjats* som kan byggas på med två års studier till *magister*. Dessutom satsas det på införande av ECTS-credits som ett inhemskt poängsystem.

Tjeckien och *Slovakien* har numera också en treårig *bakalvr* som kan leda vidare till en *magistr*. Samma väg har följts av *Bulgarien*.

Akademisering respektive professionalisering av högskoleutbildningarna

Ett mer långsiktig led i en europeisk harmonisering kan sägas vara det som sker i många europeiska länder (t.ex. *Finland*, *Österrike*, *Schweiz* och *Spanien*) i fråga om en akademisk "uppgradering" av tidigare gymnasiala och postgymnasiala yrkesinriktade utbildningar som lyfts in i och blir en del av högskolesystemet.

Samtidigt sker i flera länder (t.ex. *Italien* och *Spanien*) en reformering av de långa, traditionella universitetsutbildningarna för att gradvis ersättas av kortare, mer yrkesinriktade utbildningar på universitetsnivå. Detta kan beskrivas som en professionalisering av universitetsutbildningen.

Förändringarna kan verka gå i var sin riktning i förhållande till hur utbildningarna traditionellt har sett ut och uppfattats. Men ser man förändringarna som en del av samma trend utgör de ytterligare ett exempel på en utveckling mot större enhetlighet i de europeiska ländernas struktur för högre utbildning. Trenden har ibland (t.ex. av OECD) beskrivits som en *diversification of higher education*. Från att ha skilt tydligt mellan vad som är yrkesutbildning och vad som är ett traditionellt Humboldt-universitet med dess speciella relation mellan utbildning och forskning går man mot ett brett högskolesystem där mer traditionellt "akademiska" utbildningar existerar sida vid sida med yrkeslivsinriktade utbildningar och där både forskningens och arbetslivets snabba utveckling bestämmer innehållet.

Man kan ta *Schweiz* som ett exempel på den nu nämnda utvecklingen. I oktober 1997 fattade den schweiziska regeringen beslut om att ge en ny typ av utbildning vid s.k. *Fachhochschulen*, bl.a. inom områdena teknik, ekonomi, vård och konst. Detta innebär att de tidigare *Höhere technische Lehranstalten*, *Höhere Wirtschaft- und Verwaltungsschulen*, *Höhere Fachschulen für Gestaltung* m.fl. nu omvandlas och "uppgaderas" till att bli *Fachhochschulen*. Syftet är att utbildningarna inom den tidigare *non-university*-sektorn skall få höjd status och förhoppningen är att utbildningarna i större utsträckning kommer att erkännas utomlands. Viss tillämpad forskning finns vid skolorna och denna skall vidareutvecklas.

Inom *Finlands* högskolesystem ryms sedan mitten av 90-talet numera även de s.k. *yrkeshögskolorna*. De tidigare gymnasiala och postgymnasiala yrkesinriktade institututbildningarna har uppgaderats och omvandlats till yrkeshögskoleutbildningar. Forskning och forskarutbildning skall inte bedrivas vid yrkeshögskolorna, men studenterna skall ha möjlighet att via t.ex. kompletteringsstudier gå vidare till forskarutbildning vid universiteten.

I *Spanien* håller de äldre yrkesutbildningarna, *Formación Profesional I* och *II*, inom gymnasieskolan på att ersättas med ett nytt yrkesutbildningssystem. Detta system skall ha två nivåer – *Grado Medio* och *Grado Superior*. Den högre nivån betecknas som *non university higher education* och yrkesmässigt blir man tekniker på mellannivå. En avslutad yrkesutbildning på högsta nivån (*Grado Superior*) ger tillträde utan inträdesprov till den längre traditionella universitetsutbildningen inom det speciella området.

Polen är ett av de f.d. kommunistländerna som mest energiskt drivit utvecklingen av den högre utbildningen. Där har man under 1998 fått ett *binärt högskolesystem*. Efter att en särskild lag för fackhögskolor antogs av den polska *Sejmen* finns nu som del av den polska högskoleutbildningen *yrkeshögskolor* av

samma typ som de tyska Fachhochschulen. För att säkra kvaliteten i utbildningen kräver lagen att en ackrediteringskommission ska bevaka samtliga nya fackhögskolor. Den första statliga fackhögskolan har redan etablerats.

Liknande reformarbete pågår också i andra öst- och centraleuropeiska länder. De pågående reformdiskussionerna i *Litauen* handlar bl.a. om ett binärt system med universitet och specialhögskolor å ena sidan och "colleges" å den andra.

Den stora frågan i de binära system som just nu tycks vara en rådande trend i Europa är hur möjligheterna för övergång mellan systemets två olika delar kan garanteras. Här är lösningarna än så länge ganska olika och frågan om de kortare högskoleutbildningarnas status och europeiska jämförbarhet kommer säkert att stå högt på agendan under 2000-talets första årtionden.

Källor

Rapporten baseras på en rad olika källor.⁵

Sveriges biblioteks- och dokumentationscentral

Högskoleverket förfogar över en i Sverige unik biblioteks- och dokumentationscentral som byggts upp under lång tid. Löpande bevakas ett antal handböcker, facktidskrifter, tidningar och andra publikationer inom området, t.ex. *ABCD (The A.C.U. Bulletin of Current Documentation)* publicerad av Association of Commonwealth Universities) och *World Education News and Reviews* (World Education Services i New York), landspecifika tidskrifter som den indiska *University News*, kanadensiska *University Affaires/Affaires universitaires* och österrikiska *ÖHZ, Österreichische Hochschulzeitung*. Andra viktiga källor är mer allmänt spridda nyhetstidningar och tidskrifter inom utbildningsområdet som amerikanska *The Chronicle of Higher Education*, brittiska *The Times Higher Education Supplement* och franska *Le Monde de L'Éducation*.

Internet

Internet ger tillgång till ett stort utbud av dagstidningar och facktidskrifter online, från Afrika till Östasien. Om man är intresserad av utbildningsreformer i Kina eller Kampuchea kan man numera läsa färsk nummer av nyhetstidningar som *China Daily* respektive *Cambodia Times* direkt på nätet, eller söka bland gamla lagrade artiklar i en lättåtkomlig databas. Intensiv omvärldsbevakning sker också genom sökning via Internet på utländska och svenska utbildningsmyndigheters, lärosätens och andra relevanta utbildningsorganisationers hemsidor. Högskoleverket korresponderar dessutom med en rad utbildningsorganisationer världen över för att få såväl generell som specifik information om utländska utbildningssystem.

Högskoleverkets nätverk

En viktig förutsättning för värderingsarbetet är att ha goda kontakter med liknande verksamheter i världen. Högskoleverket ingår i flera olika nätverk inom ramen för bl.a. EU, Europarådet och Unesco som innebär nära och intensiva kontakter med kolleger som bl.a. har till arbetsuppgift att dokumen-

⁵ För en mer heltäckande förteckning – över handböcker, tidskrifter och nätverk etc. – se den av Högskoleverket utgivna *Selected Bibliography: Publications relevant for assessment of foreign educational credentials, Fourth edition*, (Stockholm, 1994).

tera och sprida information om det egna landets utbildningssystem. Högskoleverket har också andra egna kontakter med högre utbildningsorganisationer och lärosäten i Sverige och utlandet och deltar aktivt i det internationella policyarbetet på området.

Nyhetsbrev och periodiska publikationer

Den löpande bevakningen av internationella högskolefrågor redovisas i ett antal nyhetsbrev och periodiska publikationer från Högskoleverket. De finns tillgängliga på Högskoleverkets hemsida (<http://www.hsv.se>). Hemsidan är för övrigt en bra ingång för vidare sökning på Internet.

Högskoleverkets arbete med omvärldsanalys går ut på att bevaka, beskriva och analysera trender och tendenser i den svenska högskolans omvärld. I en serie arbetsrapporter presenteras några resultat av detta arbete. Syftet är att relativt snabbt och enkelt nå ut till olika målgrupper i sektorn. Rapporterna har olika inriktning och ambitionsnivå och har författats av olika medarbetare vid Högskoleverket. Gemensamt är att rapporterna diskuterar förhållanden utanför högskolan som är av betydelse för högskolans framtida utveckling.

Arbetsrapporterna finns tryckta i detta format och på verkets hemsida:

www.hsv.se/verksamhet/utredningar/omvarldsrapporter.html